

В. Ткаченко

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАКТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ В КОЛЕДЖІ

В. ТКАЧЕНКО,
директор Маловисторопського
коледжу СНАУ, заслужений працівник
сільського господарства України, член
ради навчально-методичного центру
Міністерства АПК України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАКТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ В КОЛЕДЖІ

с. Малий Вистороп
2010 р.

ЯК ДОСЯГТИ НАВЧАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Суспільству потрібні випускники коледжу із сучасними знаннями. Виконати це не просто. Всім відомо, що викладач у коледжі відіграє особливу й вирішальну роль, оскільки від його праці залежить якість підготовки фахівця, тобто кінцевий результат щодо перебування молоді у навчальному закладі.

Чи завжди ми, педагоги, працюємо на цей кінцевий результат? Ні, не завжди. Інколи не враховуємо особливості студентів, потреби ринку праці, часто «тонемо» в «дрібницях», вимагаємо знання (часом несучасні), замість переконань, умінь та розуміння, не враховуємо запити особи, забуваємо про гуманність відносин, про всебічний розвиток майбутнього фахівця.

А тому, можливо, **спробуємо зробити так.**

1. Працювати на потреби ринку праці, на кінцевий результат.

З цією метою для себе і для студентів слід сформувати цей кінцевий результат з кожної навчальної дисципліни. Глибоко вмотивувати навчання, розбудити у молоді інтерес, внутрішню потребу для досягнення поставленої мети. Спробуємо відшукати у кожного вихованця ті особливості, які дадуть позитивні наслідки при опануванні менеджменту, технологій, біологічних процесів тощо.

2. Формувати спеціаліста через вироблення практичних умінь.

Одержати раніше визначений «кінцевий результат» можливо лише за умови формування певної системи переконань, умінь і навичок. Педагог повинен систематизувати й чітко відпрацювати з кожним студентом уміння й навички, які формує навчальна дисципліна. При цьому важливим є реальний бік справи. Це неможливо зробити лише на заняттях. Формування й виховання фахівця повинно здійснюватись через гурткову, клубну, секційну та іншу діяльність. Такі форми навчання й виховання треба удосконалювати з тією метою, щоб кожного, хто прагне отримати більш нові, сучасні знання, охопити цікавою пошуковою, творчою роботою із залученням всіх доступних джерел, у тому числі й комп'ютерних технологій.

3. Спрямувати педагогічний потенціал на формування творчої особистості.

Зміни, якими сьогодні охоплене все суспільство, продовжуватимуться через діяльність того покоління, яке нині навчається. А тому діяльність педагога потребує глибокого переосмислення ставлення до творчого навчання, набуття культури суджень і дискусій.

Заняття сьогодні - це лабораторія творчості. Творити – вчити, шукати – вчити – ось першооснова інновацій в організації заняття і всього навчально-виховного процесу в коледжі.

4. Формувати потребу постійно вчитись.

Відкриття кордонів, входження до європейського освітнього простору розкрило дуже велику проблему – проблему інтеграції знань в європейському середовищі, врахування стрімкої зміни, «спресовування» і оновлення знань. Лише через формування у студентів навичок систематичного поповнення знань ми зможемо ліквідувати дефіцит компетентності, технологічну чи функціональну

неграмотність, яка нині так проявляється у випускниках вузів перед роботодавцями.

5. Домагатися педагогічного консенсусу і спадкоємності у навчанні та вихованні.

Навчання ніколи не було і не буде легким. Вступивши на перший курс до коледжу, студенти вже мають досвід навчання. На заняттях у коледжі має активно культивуватись співробітництво між студентом і педагогом. Воно передбачає взаємну творчість, елементи взаємодії і взаємоповаги. Педагогіка вищого навчального закладу вимагає наближення заняття до реального практичного виробництва, бізнесу, до життя.

Успіх буде там, де весь педагогічний колектив і кожен викладач дотримуватимуться принципів взаємодії, де буде висока працездатність, творчість і довіра.

ПРИНЦИПИ ДИДАКТИКИ ТА ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗАНЯТТЯ

Головною складовою частиною процесу підготовки фахівців є заняття. Воно повинно бути ефективним для педагога, цікавим для студентів, максимально враховувати специфіку кожної навчальної дисципліни. Якщо педагог, прийшовши на заняття, виступає лише в ролі інструктора чи лектора - інформатора, а то й – диктора, то він ніяк не може бути організатором цікавого навчального процесу, а ефективність від його роботи буде мізерно мала.

Педагогіка вищого навчального закладу ґрунтується на загальних принципах дидактики, основними з них можна вважати такі:

- 1) науковість навчання і широкий зв'язок з практикою;
- 2) систематичність навчання, взаємодоповнюваність і логічний зв'язок між дисциплінами, що вивчаються;
- 3) робота на чітко визначену модель майбутнього фахівця, відпрацювання (формування) його практичних професійних якостей (робота на кінцевий результат);
- 4) доступність матеріалу, що вивчається, постійний зв'язок з практикою, мобілізація життєвого досвіду студентів;
- 5) свідомість і активність майбутніх спеціалістів під час оволодіння професією;
- 6) наочність і переконання;
- 7) міцність засвоєних знань, можливість їх широкого використання;
- 8) поєднання колективного та індивідуального навчання;
- 9) формування матеріалістичного світогляду, виховання всебічно розвиненої особистості.

Основні вимоги до заняття взаємопов'язані та взаємодоповнювані. Їх можна розділити на п'ять основних груп:

- виховні,
- навчально-технологічні,
- психологічні,
- організаційно - педагогічні;
- вимоги гігієни та техніки безпеки.

Реалізація зазначених вимог разом із педагогічною творчістю забезпечує високий рівень якості заняття.

Виховні вимоги до заняття в основі своїй передбачають формування на кожному занятті, незалежно від спеціальності, матеріалістичних поглядів, загальнолюдських цінностей. Кожне заняття повинно виховувати високі професійні якості фахівця, розвивати особистість. Заняття повинно мати високий потенціал у вихованні любові до обраної професії, природи, охайності, технологічної дисциплінованості та обов'язковості.

Навчально-психологічні вимоги покликані забезпечити чітку підготовку з проведення занять.

Найбільш значущими з них є:

- чітке й правильне формулювання кінцевих результатів, тобто дидактичної мети заняття, а виходячи з цього, реальної й правильної постановки завдань заняття;
- оптимальна структура навчального матеріалу, високоякісне складання навчально-методичних карт заняття;
- глибоке знання теорії та практики;
- вільне володіння досвідом сучасного виробництва, інноваційними технологіями;
- володіння широким діапазоном методів і прийомів навчання, демократичними прийомами та методами роботи, вміння оптимально їх поєднувати.

Психологічні вимоги – це, перш за все, постійне врахування особливостей студентів, їх життєвого й виробничого досвіду, якостей особистості, розвитку. Заняття має будуватися на високій взаємній довірі та повазі. Викладач повинен вміти швидко входити в контакт зі студентами, жити їхніми потребами, бути гуманним.

Організаційно-педагогічні вимоги передбачають, перш за все, дотримання чіткої організації навчального процесу, творчий інноваційний підхід до роботи, реалізацію педагогічної єдності в навчальному закладі.

Вимоги гігієни та техніки безпеки передбачають проведення заняття при оптимальному гігієнічному комфорті, повному виконанні вимог з техніки безпеки, протипожежного захисту й виробничої санітарії. На занятті має бути постійне чергування різноманітних прийомів і методів роботи.

Реалізація викладених вимог – велика творча праця педагога, від них залежить результативність заняття.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ У КОЛЕДЖІ

Сьогодні практична дидактика коледжів визначає наступні **основні види навчальних занять з підготовки молодших спеціалістів:**

- лекція з елементами бесіди;
- лабораторне, практичне, семінарське та індивідуальне заняття;
- комбіноване заняття;
- консультація.

Лекція з елементами бесіди може виступати як вид та форма і метод проведення навчальних занять у коледжі, призначених для засвоєння теоретичного матеріалу.

Як правило, лекція є складовою системи занять, яка охоплює основний теоретичний матеріал окремої або кількох тем навчальної дисципліни.

Тематика курсу лекцій визначається робочою навчальною програмою.

Викладач зобов'язаний дотримуватися навчальної програми щодо тем теоретичних занять, але не обмежуватися питаннями трактування навчального матеріалу, форм і засобів доведення його до студентів.

Лабораторне заняття в навчальній роботі коледжів теж виступає як форма, так і метод навчального заняття, під час якого студент під керівництвом викладача особисто проводить натуральні або імітаційні експерименти чи досліди для практичного підтвердження окремих теоретичних положень навчальної дисципліни, набуває практичних навичок роботи з живими об'єктами, лабораторним устаткуванням, обладнанням, комп'ютерною технікою та електронними ресурсами, довідковою літературою, методикою експериментальних досліджень у конкретній галузі.

Лабораторні заняття проводять у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях з використанням устаткування, пристосованого до умов навчального процесу (лабораторні макети, установки тощо). В окремих випадках лабораторні заняття можуть проводитися в умовах реального професійного середовища (наприклад, на виробництві). Перелік тем лабораторних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Заміна лабораторних іншими видами навчальних занять, як правило, не допускається.

Практичне заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння й навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно до сформульованих завдань.

Практичні заняття проводяться у виробничих умовах, аудиторіях або навчальних лабораторіях, оснащених необхідними засобами навчання. Практичне заняття, як правило, проводиться зі студентами, кількість яких не перевищує десяти осіб.

Практичне заняття проводиться лише після проведення інструктажу з техніки безпеки.

Перелік тем практичних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння студентами необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різної складності для розв'язування їх студентами на занятті. Вказаний методичний матеріал готує викладач.

Семінарське заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів.

Семінарські заняття проводяться в аудиторіях або навчальних кабінетах з однією академічною групою. Перелік тем семінарських занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни.

На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами виступи, активістів дискусії, вміння формулювати та відстоювати свою позицію тощо.

Комбіноване заняття – форма заняття, яка залишається найбільш поширеною. Кількість таких занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Методи проведення цих занять розробляє викладач відповідно до вимог сучасної дидактики.

Індивідуальне навчальне заняття проводиться з окремими студентами для підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей.

Індивідуальні навчальні заняття проводяться за окремим графіком.

Консультація – форма навчального заняття, за якої студент отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування.

Консультація може бути індивідуальною або проводитися для групи студентів, залежно від того, чи викладач консультиє студентів з питань, пов'язаних із виконанням індивідуальних завдань, чи з теоретичних питань навчальної дисципліни.

Обсяг часу, відведений викладачу для проведення консультацій з конкретної дисципліни, визначається навчальним планом.

Індивідуальні завдання з окремих дисциплін (практичні заліки, реферати, розрахункові, графічні, курсові, дипломні роботи тощо) даються студентам у терміни, передбачені навчальним планом. Індивідуальні завдання виконуються студентом самостійно з обов'язковим наданням консультацій викладачем.

Допускаються випадки виконання індивідуальних завдань комплексної тематики кількома студентами.

Курсові роботи виконуються для закріплення, поглиблення та узагальнення знань, одержаних студентами за період навчання, та їх застосування для комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

Тематика курсових робіт повинна відповідати завданням навчальної дисципліни та тісно пов'язуватися з практичними проблемами конкретного фаху.

Теми курсових робіт і їх виконання розробляються викладачем і затверджуються рішенням циклової комісії.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ТИПІВ ТА ВИДІВ ЗАНЯТЬ

Методи навчання – це один із найважливіших компонентів навчальної роботи. Вони визначають способи цілеспрямованої реалізації навчального процесу, тобто взаємопов'язаної діяльності викладача та студентів, що спрямовані на розв'язання навчально-виховних завдань.

На основі зовнішніх форм прояву методи навчання розподіляють на словесні, практичні та наочні.

Методи усного викладу – лекція, розповідь, пояснення, інструктаж, бесіда.

Словесні методи

Лекція використовується для викладу широкого за змістом матеріалу. Лекційне викладення матеріалу закладає основи наукових знань, сприяє теоретичному збагаченню.

Основні дидактичні вимоги до лекції: **науковість, доступність і систематичність.**

Розповідь – словесний метод навчання, якому притаманна яскравість характеристик зображуваних явищ, фактів, конкретність, динамічність і самостійність. У ній часто використовуються цікаві факти, події, які студенти не можуть почерпнути з інших джерел інформації.

Пояснення – це складніший вид розповіді. Головним завданням пояснення є розкриття причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей природи, явищ, процесів. Пояснення може здійснюватись у формі розповіді й бесіди, з їх допомогою досвідчені педагоги можуть проводити все заняття у діалоговому режимі.

Інструктаж – це усний виклад певних вимог, який ведеться за чітким планом. Інструктаж розподіляється на вступний, поточний і заключний. Використовується інструктаж здебільшого під час проведення лабораторних і практичних занять.

Бесіда, як метод навчання, реалізується через діалог викладача з студентами. Цей метод є важливим інструментом активізації навчальної діяльності студентів на занятті, сприяє організації колективної праці, розвитку мислення.

У вищому навчальному закладі використовуються декілька видів бесід.

Евристична бесіда. За її допомогою викладач підводить студентів до самостійних висновків, формулювань, визначень, законів, правил. Така бесіда може використовуватись тоді, коли у студентів є певні знання з теми заняття.

Катехізічна бесіда проводиться на основі чітко сформульованих запитань викладача та відповідей студента. Вона доцільна у тих випадках, коли студент повинен відтворити точне формулювання закону, правила, визначення, формули тощо.

Розрізняють бесіди – вступну (для підготовки студентів до сприймання нового матеріалу), повідомлювальну (здобуття нових знань студентами), повторно-узагальнювальну (повторення, систематизація, узагальнення), контрольню-облікову (перевірка й оцінка знань студентів), фронтальну (актуалізація знань всієї групи).

Найважливішим і найскладнішим у методиці проведення бесіди є запитання, їх добір за видами та формулювання. Запитання розподіляють на прямі і навідні. Запитання мають бути чіткими, не двозначними, за можливості короткими. Не слід ставити одночасно кілька запитань.

Практичні методи

Практичні методи відіграють вирішальну роль у формуванні умінь і навичок майбутнього спеціаліста. Найбільш поширеними практичними методами є: **метод вправ, лабораторний, практичний, імітаційно-ігровий.**

Метод вправ – один із найважливіших методів практичного навчання. Вправи – це цілеспрямоване, багаторазове повторення студентами певних дій та операцій (розумових чи практичних) для формування навичок і вмінь.

За характером навчальної діяльності вправи поділяються на усні, письмові, практичні.

Лабораторний метод – це один із видів дослідної роботи студентів, що проводиться за завданнями і під керівництвом педагога в спеціально обладнаних для цього місцях. Проведення лабораторних робіт є обов'язковим і визначається навчальним планом.

Практичний метод дуже тісно пов'язаний з іншими методами навчання, схожий на лабораторний. Йому належить особливо важливе місце у розвитку самостійності та пізнавальної активності студентів, підготовці їх до оволодіння спеціальністю, практичної діяльності.

Методика проведення лабораторних і практичних занять схожа.

Імітаційно-ігровий метод відноситься до активних методів навчання. В його основі лежить моделювання виробничих ситуацій. Особливістю цього методу є максимальне наближення до практичної діяльності (майбутніх керівників виробництва), цей метод дає можливість тренуватись у прийнятті управлінських рішень, він є колективним методом навчання і створює позитивний емоційний настрій студентів. В основі методу лежить ділова (дидактична, рольова) гра.

Наочні методи

Наочність у навчальному процесі відіграє важливу роль, вона є основою під час засвоєння певної суми знань, явищ, процесів, технологій. Наочні методи є такі: демонстрація, ілюстрація, досліди, практичні покази та спостереження.

Демонстрація (демонстраційний експеримент) проводиться викладачем для вивчення явища, процесу з тим, щоб усі студенти могли спостерігати за ходом

дій викладача. Демонстрацію можна проводити як перед подачею нового матеріалу для мотивації навчання, так і в ході вивчення нового матеріалу чи закріплення знань.

Ілюстрація – це показ студентам різноманітних наочних об'єктів – реальних предметів або їх зображень.

Демонстрація та ілюстрація збагачують студентів живим уявленням, наближають їх до практичного пізнання явищ, предметів.

Вони вимагають ретельного планування роботи педагога з їх використання та організації спостереження з боку студентів.

Об'єкти демонстрації та ілюстрації повинні розміщуватись так, щоб вони були доступні студентам, добре проглядались аудиторією. Викладач повинен піклуватися про те, щоб об'єкти були добре освітлені та концентрували на собі увагу студентів.

Практичне дослідження, показ і спостереження сприяють активній діяльності студента у навчанні.

Під час дослідницької діяльності на занятті студенти самостійно заглиблюються у суть явища та процесу, що при цьому відбуваються. В умовах спостережень, навпаки, студент не втручається у явища, які він сприймає.

Практичні покази здійснює педагог. Вони відіграють важливу початкову функцію в оволодінні певними вміннями.

Під час проведення дослідів, практичних показів і спостережень студентам дається певне завдання для систематизації побаченого, узагальнення, висновків.

Проблемність у навчанні

Створення проблемних ситуацій – один із прийомів роботи, який активізує пізнавальну діяльність студентів на занятті. Проблемна ситуація вимагає тлумачення різних точок зору з вивченого питання. Щоб успішно використовувати елементи проблемного навчання, кожен викладач повинен чітко усвідомлювати вимоги до проблемних ситуацій для того, щоб вони були проблемними для студентів. Ось ці вимоги:

- *проблема повинна бути зрозумілою, чітко сформульованою, обґрунтованою на основі набутих знань;*
- *проблема повинна бути такою, щоб її вирішення не обмежувалось формулюванням раніше вивченого процесу, правила чи закону, а вимагало самостійної дослідницької (пошукової) діяльності;*
- *проблема повинна мати певну складність;*
- *проблемна ситуація повинна мати тісний зв'язок із життям, майбутньою професією;*
- *у кожній проблемній ситуації повинна бути одна основна проблема, під час вирішення якої можуть виникнути одночасно дрібні, випадкові проблеми.*

Використання випереджальних знань

Основне завдання викладача – навчити студентів правильно сприймати новий матеріал, спрямовувати роботу думки у потрібному напрямі. Досягненню цієї мети сприяють випереджальні індивідуальні та групові завдання.

Завдання з випередженням повинні бути суворо диференційовані відповідно до інтелектуальних можливостей студентів та їх інтересів. Спочатку такі завдання можна давати не за складними темами та добре підготовленим студентам, а потім уже з більшістю тем програми, крім найскладніших. Завдання з випередженням – це комплекс запитань, підпорядкованих головній проблемі, яка буде вирішуватись на наступному занятті.

Лекція як форма навчального заняття

Лекція - це логічне, послідовне викладання матеріалу, яке характеризується судженнями, висновками, підсумком. Для лекцій характерна обов'язкова наявність наукових відомостей. Лекції мають свою типологію. Якщо покласти в основу класифікації завдання, методи і прийоми навчання, що використовуються на занятті, то можна виділити наступні **типи лекцій**:

- **вступна лекція;**
- **проблемна лекція;**
- **лекція з елементами бесіди.**

Рівень педагогічної майстерності викладача – лектора можна охарактеризувати наступними чинниками:

- всебічне, глибоке володіння змістом навчальної дисципліни;
- володіння педагогічним інструментарієм щодо структуризації і логічності побудови лекції;
- вміння створювати мотиваційну підставу для пізнавальної діяльності;
- вміння реалізувати на занятті навчальну і виховну цілі;
- вміння будувати лекції у доступній, проблемній, послідовній формі;
- вміння здійснювати контрольну-корекційну функцію в навчальній діяльності;
- володіння методикою організації самостійної роботи (доаудиторної, аудиторної, позааудиторної);
- вміння формувати у студентів стійкі вміння та навички;
- володіння педагогічними технологіями активізації пізнавальної діяльності студентів;
- володіння мультимедійними засобами при проведенні лекції;
- наявність високого світоглядного і методологічного рівня.

Лекція має розкривати проблему, логіку, давати цілісне уявлення в галузі знань, визначати місце навчальної дисципліни в системі підготовки фахівця та зв'язок із спорідненими дисциплінами, розвивати професійні інтереси.

Структура лекції має три основні складові:

1. **Вступна частина.** Формування мети і завдань лекції. Коротка характеристика основної проблеми, розкриття стану питання. Список літератури. Встановлення міждисциплінарних зв'язків.

2. **Виклад матеріалу.** Встановлення, аналіз і доказ подій та явищ. Розгляд фактів. Демонстрація досліду. Характеристика певних точок зору на дане питання. Зв'язок із практикою життя, майбутньою професією.

3. **Висновок.** Формування висновків. Постановка завдань для самостійної роботи. Методичні поради. Відповіді на запитання студентів.

Загальні вимоги до змісту лекції

Науковість та відповідність змісту навчальної програми. Лекція повинна бути науковою за формою і змістом. Науковість лекції – це викладання правдивих у сучасній науці положень. Науковість лекції – це відповідність всіх її сторін сучасному стану науки про матеріал, що вивчається. Дидактичний принцип науковості вимагає, щоб весь процес навчання не відставав від рівня сучасної вітчизняної і зарубіжної науки.

Принцип доступності навчання в коледжі передбачає, що зміни в навчальному матеріалі повинні бути зрозумілими, а його об'єм посильним для студента. Це означає, що рівень складності лекційного матеріалу повинен відповідати рівню знань і уявлень тих, хто вчиться. Необхідною умовою реалізації принципу доступності навчання є врахування викладачем особливостей аудиторії. Не завжди одна і та ж лекція може бути доступною студентам різних груп, спеціальностей. Прагнучи до доступності викладу навчального матеріалу, не можна спрощувати зміст, внаслідок чого може знижуватись пізнавальний інтерес і активність.

Систематичність лекції. Реалізація дидактичного принципу систематичності вимагає систематизованої побудови робочої програми, теоретичного курсу, лекції, теми і кожного окремого заняття.

Виклад матеріалу повинен бути лише в чітко збудованій системі. Цей принцип передбачає декілька правил:

- підпорядкування викладу матеріалу основній ідеї;
- структурно-логічний зв'язок з матеріалом, що раніше вивчався;
- взаємозв'язок окремих частин матеріалу, що вивчається;
- узагальнення вивченого матеріалу, перехід від конкретного до абстрактного;
- структурування навчального матеріалу за змістом і за формою;
- систематичність контролю знань і їх корекція.

Спонування студентів до свідомого засвоєння знань. Одним із дидактичних принципів навчання є принцип свідомого засвоєння знань студентами. Цей принцип включає в себе усвідомлене і активне відношення до навчання, розуміння матеріалу лекції і свідоме використання знань на практиці. Таким чином, принцип свідомого засвоєння знань передбачає активну і самостійну діяльність студентів на лекції.

Знання, які набувають студенти на лекції, мають бути міцними.

Одним із важливих принципів є **наочність у навчанні**. Наочність на лекції сприяє не лише доступності засвоєння матеріалу, але і сприяє зв'язку наукових теоретичних постулатів із життям, практикою суспільних відносин. Наочність підвищує інтерес, активізує пізнавальну діяльність, сприяє підвищенню, усвідомленню й міцності знань.

Наочність на лекції може бути декількох видів:

- живі об'єкти;
- натуральні предмети і процеси;
- мультимедійні засоби (використання інтерактивної дошки, електронного проектора, відеофільму, «слайд – шоу», телевізійних фрагментів, тощо);
- схематичні (графіки, схеми, що будуються на навчальній дошці, схеми навчального матеріалу, виконані на електронному та паперовому носіях друкованим способом тощо).

Основні вимоги до лекції в коледжі

В коледжі найпоширенішим типом лекції має бути **лекція з елементами бесіди**.

1. Лекційне заняття повинне відображати весь сучасний комплекс засобів навчання (всіх носіїв сучасної інформації). Виклад теми базується на основі сучасних досягнень у певній галузі знань. Студентам необхідно порадити, на що звернути увагу, які положення слід засвоїти, які терміни треба вивчити у процесі самостійної роботи.

Бажано використати всі переваги усного викладу:

- зробити акценти на основних положеннях теми;
- повторити кілька разів визначення, поняття, терміни;
- звернути увагу на зміни, які має наука в певній галузі за останній час;
- продемонструвати кілька поглядів на проблематику теми.

2. Викладач повинен відокремити та розкрити основні питання теми. Питання, не пов'язані з наступним матеріалом, можна виносити для самостійного вивчення. Важливо, щоб студенти розуміли необхідність засвоєння питань, які не розглядались під час лекції. До відома студентів обов'язково доводяться питання, винесені на самостійне опрацювання. В лекції має раціонально співвідноситися теоретична, фактична та методична інформація.

3. Бажано використовувати структурно-логічну схему теми. Вона має методичний опис структури та послідовності викладу матеріалу. Структурно-логічна схема, як правило, подається у вигляді графічних послідовно-логічних схем, які складаються з теоретичних фігур, пояснень та опису їх застосування. Структурно-логічна схема включає: назву теми, провідну ідею, ключові питання, які відповідають плану лекцій, та логіку викладу кожного питання.

4. Основні положення теми лекції повинні знайти своє відображення у контрольному завданні (тестах) до теми лекції.

5. Лекція має викликати в студента інтерес до теми. Пізнавальна активність зросте, якщо лекційний матеріал викладати не у вигляді готових висновків, а через вирішення проблемних завдань.

6. Викладач має широко використовувати наочність та мультимедійні засоби.

7.

Семінарське заняття

Семінарське заняття можна розглядати як вид і як форму навчальної діяльності, під час якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів, доповідей, тез тощо).

Сучасна дидактика вищої школи має в своєму арсеналі багато типів семінарських занять. Основними з них є:

- семінар-дискусія;
- семінар-колоквіум (співбесіда);
- класичний семінар (семінар із виступами студентів).

Семінарське заняття може мати наступну структуру:

I. Організаційна частина - ознайомлення студентів з метою семінару та його планом.

II. Навчально-дискусійна частина - дискусія на визначену тему за відомим планом:

- виступи доповідачів та їх опонентів;
- робота зі студентами, що не взяли участі в дискусії, але готові до репродуктивних відповідей на питання.

III. Заключна частина - мотивована оцінка роботи студентів, що брали участь у семінарському занятті, постановка домашнього завдання.

Комбіноване заняття

Комбіноване заняття в коледжі. Його структура може мати такий вигляд:

- перевірка відвідування й матеріальної готовності до заняття;
- перевірка домашнього завдання;
- перевірка раніше засвоєних знань або елементів практичних навичок;
- мотивація навчання й актуалізація опорних знань студентів;
- вивчення нового матеріалу та його первинне осмислення;
- самостійна робота та творче застосування знань;
- узагальнення та систематизація знань;
- підбиття підсумків заняття;
- постановка (роз'яснення) домашнього завдання.

Викладені структурні елементи такого заняття не завжди обов'язкові. Вони виступають як приклад зі структурування, дають викладачеві основні уявлення про послідовність сучасного заняття.

Лабораторні роботи та практичні заняття

Початком практичного навчання у вищому навчальному закладі є лабораторні роботи та практичні заняття, які виступають як метод навчання. Вони передбачають оволодіння навичками та вміннями, які необхідні для трудової діяльності майбутніх спеціалістів.

Залежно від організації та способів виконання лабораторної роботи та практичні заняття можна розділити на **індивідуальні, по ланках та фронтальні**.

Індивідуальні роботи виконуються за індивідуальним планом (інструкційно-технологічною карткою), тобто кожен студент одержує своє завдання, яке він повинен виконати незалежно від інших.

При ланковій формі роботи студенти розподіляються на декілька ланок. У ланці може бути від двох до п'яти осіб. При комплектуванні ланок враховується рівень успішності із даної дисципліни, ступінь мислення, комунікативні якості, здатність студента до самостійного виконання завдання. Ланки не повинні бути постійними, бо це може призвести до виникнення груп різного рівня успішності. Як правило, в кожній ланці визначається старший – ланковий. Це студент, який добре навчається і виявив бажання допомогти своїм товаришам у навчанні. Кожна ланка одержує завдання. Успіх під час виконання завдань залежить від ретельної підготовки, уміння викладача приділити належну увагу кожній ланці.

Фронтальна організація лабораторних і практичних робіт передбачає виконання ідентичних завдань при повному обладнанні.

Пам'ятка викладачеві, який проводить лабораторні роботи та практичні заняття

1. Усі лабораторні роботи повинні проводитись на високому науково-методичному рівні з використанням виробничого досвіду.
2. Викладач зобов'язаний забезпечити повне проведення всіх лабораторних і практичних занять, які передбачені програмою і навчальним планом. Не дозволяється скорочення або заміна тем без відповідного розгляду цикловою комісією і дозволу керівництва навчального закладу.
3. Перед початком лабораторних і практичних занять викладач зобов'язаний перевірити рівень теоретичних знань. До занять допускаються тільки ті студенти, які засвоїли теоретичний матеріал.
4. До початку занять викладач повинен забезпечити повну готовність робочих місць згідно з програмою, розробленою інструкційно-технологічною карткою і паспортом робочого місця.
5. До початку виконання студентами робіт викладач зобов'язаний ознайомити їх із правилами техніки безпеки, перевірити теоретичні знання й наявність спецодягу.
6. У ході заняття викладач зобов'язаний забезпечити якісне виконання завдань, спрямувати студентів на творчий пошук.
7. Обов'язково за кожну лабораторну або практичну роботу викладач повинен виставити оцінку студенту. Виконана робота реєструється в навчальному журналі, всі студенти повинні відпрацювати кожну роботу з дисципліни.
8. Виконання лабораторних і практичних робіт обов'язково враховується під час рубіжної атестації.
9. На екзамен або підсумкове заняття студент повинен принести робочий зошит з виконаними лабораторними та практичними завданнями.

Екскурсія – це форма заняття в умовах підприємства, установи. Звідси випливає, що до екскурсії ставляться ті ж вимоги, що й до звичайного заняття. Екскурсія повинна носити пізнавальний характер, впливати на формування професійного інтересу і здатностей майбутнього фахівця, розвивати у студентів творче мислення, виховувати їх, відповідати віковим особливостям, мати свою внутрішню логіку й організацію.

На основі уявлень про об'єкт за навчально-методичною картою (планом) заняття (екскурсії) складається план проведення, де необхідно визначити таке:

1. Дидактичну, розвиваючу й виховну мету екскурсії;
2. Організацію роботи й об'єкт заняття, з'ясувати методику і план проведення екскурсії з екскурсоводом;
3. Попередню роботу викладача зі студентами (вказати основні об'єкти, на які повинні звернути увагу студенти);
4. Безпосереднє проведення екскурсії на об'єкті;
5. Підведення підсумків екскурсії.

Заняття на виробництві повинні дати студентам відповідні знання з тієї чи іншої теми навчальної програми.

У виробничих умовах студенти краще оволодівають методикою самостійної роботи, набувають практичних навичок. Ці заняття дають можливість перевірити раніше набуті знання, проаналізувати життєвий і практичний досвід майбутніх спеціалістів.

Заняття на виробництві плануються на початку навчального року. В робочому плані викладач визначає теми таких занять, місце та час їх проведення.

Ділова гра як метод навчання

Ділова гра вигідно відрізняється від інших методів навчання тим, що дозволяє студентам відчути причетність до функціонування системи або галузі, для якої готується фахівець, дає можливість «пожити» в певній організаційно-виробничій системі. При цьому слід додати, що ділові ігри не підміняють традиційні методи навчання, а раціонально доповнюють їх

Мета ділової гри не може бути однозначною, принаймні вона може мати чотири цілі:

- загальне ознайомлення із дисципліною (темою, розділом, об'єктом тощо);
- з'ясування конкретних положень, які необхідні для прийняття рішень відповідно до фактів, які є на початку гри;
- вміння використовувати одержані знання в практичній діяльності;
- аналіз одержаних результатів для вироблення нових, більш ґрунтовних рішень.

Підготовка та проведення ділової гри

1. Вибір теми гри.
2. Дослідження закономірності та моделі гри.
3. Розробка принципів і механізм ділової гри.
4. Призначення та мета гри.
5. Функції учасників гри, критерії оцінки їх діяльності.

Для кожної гри розробляється своя система стимулювання, але вона обов'язково має передбачати врахування таких умов:

- оцінку глибини теоретичних знань і практичних умінь;
- визначення правильності виконання ролі й ефективності взаємодії з іншими учасниками гри;
- надання заохочувальних балів за активну участь в обговоренні дій учасників гри;
- застосування штрафних балів за низьку якість знань, несерйозне ставлення до виконаної ролі, прийняття формальних рішень, вироблення рекомендацій, що мають некваліфікований характер.

6. Процес гри.
7. Довідковий та інструкційний матеріал для виконавців ролей.
8. Підготовка та проведення ділової гри.

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ПІДГОТОВКИ І ПЛАНУВАННЯ ЗАНЯТТЯ

На ефективність проведення заняття впливає багато факторів, але основний з них – підготовка.

Готуватися до заняття викладач повинен починати з ретельного аналізу необхідної частини програми навчальної дисципліни, систематизації власних знань та інформації за різними джерелами відповідної теми.

Готуючись до заняття викладач повинен:

- вибудувати логічну схему заняття;
- визначити внутрішньодисциплінарні та міждисциплінарні зв'язки;
- здійснити поділ матеріалу на певні блоки;
- визначитись у часі для реалізації окремих структурних елементів заняття;
- продумати його композицію, методи та прийоми проведення, способи впливу на свідомість студентів
- сформувати навчальні, виховні та розвиваючі цілі;
- скласти навчально-методичну карту заняття, конспект-схему (див. зразки 1, 2 на сторінках 22-23).

Окремі приклади формулювання навчальної мети занять

Вивчити основні етапи творчого шляху...

Виконувати технологічні прийоми, аналізувати, виділяти (головне, суттєве, основне, основні епізоди з творів, що вивчаються), готувати (препарати), застосовувати, проводити, самостійно працювати (з електронними ресурсами, літературою, звітами, першоджерелами), користуватися (електронною бібліотекою, літературою).

Виробити вміння й навички.

Виявити рівень знань, умінь, навичок, здібностей.

Відпрацювати прийоми, навички, дії...

Встановити взаємозв'язок, залежність, рівень знань...

Домогтись автоматичного виконання (операцій), закріплення, оволодіння, підвищення, (якості знань), розширення (галузь застосування знань, умінь, професійних навичок), раціональної (логічної) послідовності дій.

Дослідити залежність у процесах і явищах...

Досягти виконання державних стандартів.

Експериментально підтвердити (вивчені теоретичні положення, закони, явища).

Завершити формування, вивчення, дослідження...

Закріпити знання, вміння, навички, новий матеріал...

Залучити до самостійного, оперативного вирішення (навчально-виробничих завдань)...

Здійснити контроль (знань, умінь, навичок, підготовку до навчальної практики), аналіз (образів твору, виробничих, економічних показників)...

З'ясувати взаємозв'язок, основні положення, ідеї, поняття...

Мотивувати розвиток умінь, навичок, здібностей...

Наблизити до самостійного вирішення (творчих завдань, проблемних завдань, ситуацій)...

Навчити виконувати технологічні прийоми, процеси, освоїти навички, операції, дії, користуватися літературою, електронною інформацією.

Оволодіти знаннями, вміннями, навичками...

Ознайомити, ознайомитися з принципами організації, дій, упорядкування (техніки, механізму, виробництва, змісту твору, вибору кращого рішення із заданих варіантів тощо.)...

Охарактеризувати технологічний процес, зміст, основні положення, погляди...

Оцінити підготовку (до занять), рівень знань...

Перевірити ступінь засвоєння знань...

Поглибити знання...

Показати взаємозв'язок, роль, значення, переваги, недоліки, позитивність...

Пояснити процес, явища, принципи роботи, дій, організацію упорядкування...

Продовжувати вивчення, відпрацювання, формування...

Розвивати вміння (аналізувати одержані дані), професійні вміння, навички...

Розкрити значення та роль (сучасних поглядів, інноваційних технологій, техніки в житті людей)...

Розширити знання, сферу, галузь (застосування знань, умінь, навичок, участь)...

Систематизувати знання вміння, навички (з теми, розділу, дисципліни)...

Сприяти вивченню, відпрацюванню, розвитку (конструкторських, експериментальних навичок), формуванню, виробленню умінь...

Створити атмосферу емоційного підйому...

Сформувати знання, вміння, навички, технічні вміння з конструювання, виготовлення, підготовки (моделей, деталей, приладів, документів), налагодження, використання (технічного упорядкування)...

Узагальнити знання, вміння, навички, навчальний матеріал...

Зразки формулювання виховних та розвиваючих цілей заняття:

- **Аргументувати** положення;
- **Викликати** почуття задоволеності, гордості, інтересу, відповідальності, співчуття, радості, поваги;
- **Виробляти** вміння творчо мислити, звички, риси характеру;
- **Виховувати** національний патріотизм, любов до України, любов до обраної професії, приватного бізнесу, гуманність, терпимість, милосердя, працелюбність, чесність, безстрашність, пильність, тактовність, активність, охайність, ввічливість, великодушність, діловитість, дисциплінованість, життєрадісність, ініціативність, любов до природи та землі, критичність, культуру, допитливість, наполегливість, відвертість, привітність, принциповість, пунктуальність, ощадливість, рішучість, стриманість, скромність, сміливість, справедливість, старанність, тактовність, хоробрість, почуття нового, прогресивного;
- **Виявити** погляди, нахили, здібності;
- **Мотивувати** необхідність знань;
- **Завершити** формування, вивчення, відпрацювання;
- **Ознайомити** з суспільно-політичними подіями;
- **Охарактеризувати** історичні умови, ідеї, погляди;
- **Підвести** до висновку, розуміння важливості, цінності;
- **Оцінити** навички, вміння, працездатність;
- **Виявити** пізнавальний, науковий, творчий, трудовий інтерес;
- **Розвивати:**
  - пізнавальні можливості;
  - самостійність;
  - самовдосконалення;
  - увагу, пам'ять;

- здібності;
  - творче мислення;
  - господарські та підприємницькі здатності;
  - логічне мислення;
  - навички узагальнювати дані та робити висновки;
  - вміння виділяти головне та складові в технологічних процесах і алгоритмах;
  - спостережливість;
  - професійну спостережливість
- **Розкрити** роль...
  - **Сприяти** розвитку вміння долати труднощі, погані звички;
  - **Продовжувати** формування поглядів, звичок.

Лише після визначення цілей та завдань заняття педагог переходить безпосередньо до складання плану заняття (навчально-методичної карти).

Основні вимоги до навчально-методичної карти такі:

- 1) чітке і доступне визначення теми заняття;
- 2) визначення навчальної, розвивальної та виховної цілей заняття;
- 3) прогнозування єдності навчальної, розвивальної і виховної цілей заняття;
- 4) чіткість планування структури заняття, оптимальних методів і прийомів навчання, які забезпечують активне навчання, використання їх з урахуванням сформованих завдань;
- 5) розподіл матеріалу, що вивчається, на частини, окремі дози, логічно пов'язані між собою, згідно з освітнім рівнем студентів, дотримуючись диференційованого підходу до навчання;
- 6) зв'язок навчального матеріалу з сучасними досягненнями науки, практики, життям, раніше вивченим матеріалом з різних дисциплін;
- 7) планування організації робочих місць згідно з паспортизацією навчальної лабораторії чи кабінету;
- 8) організаційно-логічна чіткість проведення заняття;
- 9) можливе дозування часу для кожного етапу заняття.

**МАЛОВИСТОРОПСЬКИЙ КОЛЕДЖ
СУМСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Навчально-методична карта заняття

Дисципліна	ОП-23	Основи правознавства	Група	Дата
			А-41	19.05.2010
Тема заняття:	ТРУДОВИЙ ДОГОВІР		А-42	20.05.2010

Вид заняття: лекція з елементами бесіди та пояснення 90 хв.

Мета навчальна: ознайомити студентів із основними правовими нормами, що регулюють питання прийому та звільнення з роботи.

Мета виховна: формувати у студентів усвідомлене ставлення до засвоєння норм трудового права та дотримання їх.

Мета розвиваюча: розвивати ціннісні орієнтири, уміння безпечно жити і працювати у правовому суспільстві.

Міждисциплінарні зв'язки	Теми дисципліни, що забезпечують	
	Теми дисципліни, що забезпечуються	Підприємництво

Забезпечення заняття

А. Наочні посібники	Електронна версія теми заняття (CD №14)
Б. Роздатковий матеріал	Кодекс законів про працю
В. ТЗН	Електронний проектор. CD №14 – Трудовий договір CD № - №13а – Кодекс законів про працю України
Г. Навчальні місця	Аудиторія № 311- кабінет правознавства
Д. Література	Основна: Конституція України ст. 50 – 84 (36!) В.Копейчиков „Правознавство” ст.195 - 198 В. Ткаченко. Лекція з основ правознавства: «Трудове право»
Ж. Інтернет ресурси	www.libr.org.ua/cat/22.html - Українська електронна бібліотека

№ елементу заняття	Елементи заняття, навчальні і методи навчання, форми	Методи навчання	Доповнення, зміни, помітки
<div style="border: 1px solid black; width: 20px; height: 20px; display: flex; align-items: center; justify-content: center; margin: 5px auto;">1</div> <p>1 хв.</p>	<p style="text-align: center;">Підготовка групи до навчання</p> <ul style="list-style-type: none"> - Перевірка присутності студентів. - Виявлення рівня підготовки студентів до заняття. - Вступне слово викладача. 	бесіда	
<div style="border: 1px solid black; width: 20px; height: 20px; display: flex; align-items: center; justify-content: center; margin: 5px auto;">2</div> <p>10 хв.</p>	<p style="text-align: center;">Актуалізація опорних і нових знань</p> <ul style="list-style-type: none"> • Яке значення має регулювання трудових відносин? • Підстави припинення трудового договору, які вони можуть бути? • Відповіді на запитання студентів, викликані сучасним життям 	Бесіда, розповідь	
<div style="border: 1px solid black; width: 20px; height: 20px; display: flex; align-items: center; justify-content: center; margin: 5px auto;">3</div> <p>75 хв.</p>	<p style="text-align: center;">Повідомлення теми, мети та завдань заняття</p> <p>Тема: Трудовий договір</p> <p>Мета: ознайомитись із основними правовими нормами, що регулюють прийом і звільнення з роботи та вмiти ними користуватись</p> <p>Завдання: навчитись вiрно тлумачити норми трудового законодавства та використовувати їх у життi</p>		

№ елемента заняття	Елементи заняття, навчальні плани, форми і методи навчання	Методи навчання	Доповнення, зміни, помітки
4	<p align="center">Сприйняття й засвоєння студентами навчального матеріалу</p> <p>1. План 1. Поняття і зміст трудового договору. 1.2. Загальний порядок укладення трудового договору. 1.3. Трудова книжка. Загальні правила ведення трудових книжок. 1.4. Випробування при прийомі на роботу 1.5. Припинення та розірвання трудового договору 1.6. Відсторонення від роботи 1.7. Порядок звільнення з роботи</p> <p>2. Створення позитивної мотивації заняття 2.1.Значення прав людини щодо регулювання трудових відносин із роботодавцем. 2.2. Право на працю: початок є, а завершення? 2.3. Значення трудового договору. 2.4.Проблеми трудових правовідносин і сучасність.</p>	<p>бесіда, лекційний виклад, демонстрація розповідь</p> <p>розповідь</p>	
5 2 хв.	<p align="center">Узагальнення вивченого матеріалу</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Що таке трудовий договір? 2. Яка роль трудового договору в трудових правовідносинах. 3. Який порядок укладення трудового договору? 4. Значення трудової книжки у житті людини. 5. Для кого може встановлюватись термін випробування при прийомі на роботу? Термін випробування для різних категорій працівників. 6. Правове регулювання припинення трудових правовідносин. 7. Порядок відсторонення працівника від роботи. 8. Порядок звільнення працівника за власною ініціативою. 9. Порядок звільнення працівника з ініціативи роботодавця. 	<p>Бесіда в ході заняття (поетапно)</p>	

№ елементу заняття	Елементи заняття, навчальні плани, форми і методи навчання	Методи навчання	Доповнення, зміни, помітки
<div style="border: 1px solid black; display: inline-block; padding: 2px;">6</div> 2 хв.	<p style="text-align: center;">Характеристика роботи групи на занятті</p> <ul style="list-style-type: none"> • Активність студентів на занятті. • Рівень засвоєння теми. • Робота студентів, що мають недостатній рівень мотивації до навчання. • Характеристика роботи студентів на занятті. 	розповідь	
<div style="border: 1px solid black; display: inline-block; padding: 2px;">7</div> 6 хв.	<p style="text-align: center;">Постановка домашнього завдання</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Опрацювати за підручником В.Копейчикова «Правознавство» стор. 248-263 та лекцію В.Ткаченка «Трудовий договір» (на паперовому чи електронному носіях). 2. Самостійно визначити відмінності ознак трудових контрактів і договорів КЗпП (ст.21, 36), лекція (стор.7) 3. Встановити за КЗППУ порядок виплати вихідної допомоги при звільненні працівника з роботи. 4. Виконати індивідуальне завдання (на індивідуальній картці). 5. Продовжити знайомство із Інтернет-ресурсами за темою заняття. 	розповідь	

Карту склав:

В.М. Ткаченко

Конспект – схема
лекційного заняття із правознавства
за темою
«Трудовий договір»
(з активним використанням електронного проектора)

Перевірка присутності студентів на занятті.

Вступ.

Актуалізація!

1. Що таке трудові правовідносини?
2. Початок трудових правовідносин.
3. Яке значення трудових відносин?
4. Хто працював по найму із оформленням трудових правовідносин?
5. Хто є сторонами трудових правовідносин?
6. Як оформляються трудові правовідносини?

Проблема чотирьох занять за розділом трудового права: вивчити основні трудові права і обов'язки працівників!!!

7. Кого більше захищає трудове законодавство: найманого працівника чи власника підприємства?

Мотивація!

- Значення трудового договору у здійсненні трудових правовідносин.

Завдання на заняття: ознайомити із основними поняттями трудового законодавства і зрозуміти правові норми, що регулюють трудові правовідносини між роботодавцями і найманими працівниками.

	Зміст роботи	Демонстрація та використання
	Конституція України про працю (ст. 43) ... коментар...	текст конституції
	Трудові правовідносини це ..... із 14 - 15 років – за згодою батьків у канікулярний час ... із 16 років – повна цивільна дієздатність	
1.	Трудовий договір – це угода ..... Форми трудової угоди: ↳ усна ↳ письмова	Демонстрація через ПК та електронний проектор <i>Слайд 1</i> Трудовий договір є угодою між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін (ст. 21 КЗпПУ).

	Зміст роботи	Демонстрація та використання
	Види трудових договорів:	
	А. Безстроковий договір ?! З ким не може укладатись трудова угода? (лише протипоказання за станом здоров'я)	
	Б. Строковий договір <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>↙</p> <p>тимчасовий</p> <p>до 2-х міс.</p> <p>до 4-х міс.</p> <p>заміщення хворих</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>↘</p> <p>сезонний</p> <p>(до 6 міс.)</p> </div> </div>	
	В. Сумісництво ..... (п. 2 ст. 21 КЗпПУ) [обмеження для державних підприємств 0,5 ставки!]	Роздати КЗпПУ КЗпПУ – 21 ст.
	Г. Суміщення ..... ?! Яка відмінність між сумісництвом та суміщенням? (один чи два договори!)	
	Д. Трудовий контракт – це специфічний письмовий договір про працю...	
3.	Трудова книжка – це основний документ, який характеризує трудову діяльність.... <ul style="list-style-type: none"> • оформляється через 5 днів... • ведеться на всіх підприємствах (будь-якої форми власності) для всіх працівників ?! Хто веде трудову книжку, якщо праця у приватної особи по дому (няня, гувернантка, водій, кухар)? ..... (Центр зайнятості!)	Роздати студентам бланки трудової книжки

	Зміст роботи	Демонстрація та використання
4.	Випробування при прийнятті на роботу – це термін, протягом якого перевіряється відповідність кваліфікації працівника.....	КЗпПУ - ст. 26,
5.	Припинення та розірвання трудового договору ст. 36, 38, 39, 40 КЗпПУ	Демонстрація через ПК та електронний проектор
	А. Загальні підстави припинення трудового договору	<p style="text-align: right;"><i>Слайд 3</i></p>

Зміст роботи	Демонстрація та використання
<p>Б. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника (ст. 38)</p>	<p style="text-align: right;">Слайд 4</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 10px;"> <p style="text-align: center;">РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ІНІЦІАТИВИ ПРАЦІВНИКА (ст. 38 КЗпПУ)</p> </div> <p>Працівник попереджає власника письмово за два тижні до звільнення</p> <p>При наявності поважних причин, передбачених законом, власник повинен розірвати договір у строк, про який просить працівник</p> <p>У день звільнення працівникові видається належно оформлена трудова книжка</p> <p>При звільненні власник зобов'язаний виплатити всі суми, що належать працівникові від підприємства у день звільнення</p>
<p>В. Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця</p>	<p style="text-align: right;">Слайд 5</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 10px;"> <p style="text-align: center;">РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ІНІЦІАТИВИ РОБОТОДАВЦЯ (ст. 40 КЗпПУ)</p> </div> <ul style="list-style-type: none"> <li style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">зміни в організації виробництва п.1 ← <li style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">виявлення невідповідності працівника зайнятій посаді п.2 ← <li style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">систематичне невиконання працівником службових обов'язків п.3 ← <li style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">прогул (відсутність на роботі більше трьох годин) ← <li style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">нез'явлення на роботу протягом більше як чотирьох місяців п.5 ← <li style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">поновлення на роботі працівника, який раніше ← <li style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">поява на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння п.7 ← <li style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">Вчинення за місцем роботи розкрадання майна ←

	Зміст роботи	Демонстрація та використання
	Зміст роботи	Демонстрація та використання
	<p>?! Кого заборонено звільняти з роботи за ініціативою власника?</p> <ul style="list-style-type: none"> • тимчасово непрацездатних; • осіб, що перебувають у відпустці, відрядженні; • вагітних жінок; • одиноких матерів, у яких діти до 14 років; • неповнолітніх без дозволу 	КЗпПУ ст. 41
6.	<p>Відсторонення від роботи – це тимчасове недопущення працівника виконувати ....</p> <ul style="list-style-type: none"> • нетверезий стан; • відмова від медогляду; • відмова від навчання із ТБ; • медичні протипоказання. 	КЗпПУ – ст. 46
7.	<p>Порядок звільнення з роботи</p> <ul style="list-style-type: none"> • Видати копію наказу та належно оформлену трудову книжку; • Провести розрахунок з оплати праці; • Видати вихідну допомогу. 	Демонстрація зразків документів на паперових носіях

Зміст роботи	7 Демонстрація та використання
<p>Закріплення матеріалу</p> <ul style="list-style-type: none"> - Що таке трудовий договір? - Види трудових договорів. - Що таке сумісництво? - Що таке суміщення? - Коли оформляється трудова книжка? - Що таке випробування, для чого воно встановлюється? - Які є підстави припинення трудового договору? - Коли має попередити роботодавця працівник про бажання звільнитись із роботи? - Який порядок звільнення працівника з ініціативи роботодавця? 	

Слайд 6

Домашнє завдання

1. Опрацювати за підручником В. Копейчикова «Правознавство» стор. 248 – 263. та лекцію В. Ткаченко «Трудовий договір» (на паперовому і електронному носіях)
2. Самостійно визначити відмінності ознак трудових контрактів і договорів
КЗпП (ст. 21, 36), лекція (стор.7)
3. Встановити за КЗпПУ порядок виплати вихідної допомоги при звільненні працівника з роботи.
4. Виконати індивідуальне завдання (роздати індивідуальні картки).

Викладач

В.М.Ткаченко

Інтерес до навчання (до вивчення конкретної навчальної дисципліни) розвивають:

1. Особистість педагога та інтерес до нього студентів. Для цього викладачу необхідно:

- постійно бути на високому професійному рівні;
- мати широку наукову і життєву ерудицію, високі моральні якості;
- довіряти, цінувати і любити вихованців;
- технологічно дохідливо і цікаво вчити;
- систематично проявляти перед студентами «нові» цікаві грані свого характеру;
- проявляти особистий інтерес до знань взагалі і до своєї навчальної дисципліни зокрема;
- бути добрим оратором, вміти переконувати;
- бути зразком у ставленні до справи, прагнути через себе формувати той ідеал, який пропагується;
- бути доброзичливим, щиросердним;
- вміти співпрацювати зі студентами, вести їх за собою, поєднувати справедливість і вимогливість;
- не допускати понукання, уникати караючих прийомів у стосунках зі студентами;
- нести своєю діяльністю високий виховний потенціал.

2. Значення навчальної дисципліни у формуванні конкретно вираженої особистості.

Для цього викладачу необхідно:

- знати особливості характеру студентів, з якими працює, орієнтуватись в здібностях і перспективних бажаннях тих, кого навчає;
- вміти розбудити внутрішні близьку і віддалену мотивації до навчання;
- розкривати для студента і для себе кращі риси його характеру, будувати на них позитивні взаємовідносини, встановлювати контакт;
- вмотивувати глибоко і всебічно навчальну дисципліну, тему, а також пов'язати її з сучасним життям та майбутнім на ринку праці;
- навчити глибоко розуміти процеси, технології, явища, аналізувати їх;
- навчити практичним навичкам із навчальної дисципліни кожного вихованця.

3. Інтеграція змісту, форм, методів і прийомів виховання і навчання.

Для цього викладачу необхідно:

- вміти проводити заняття неодноманітно, нестандартно;
- володіти різними організаційними формами, широким спектром методів і прийомів навчання;
- вміло використовувати різноманітний арсенал педагогічного впливу на якість навчально-пізнавального і виховного процесу;

- вміти створювати оптимальні умови для роботи студентів на занятті через елементи новизни, несподіванки, проблемності, нестандартності;
- вміти вести заняття на високому емоційному рівні в оптимально інтенсивному режимі;
- вміти активно використовувати інноваційні методи і прийоми роботи, адаптовувати їх до конкретної навчальної групи;
- виховувати через навчальну дисципліну, через діяльність із студентами.

4. Індивідуалізація учіння й оптимальне розуміння навчального матеріалу.

Для цього викладачу необхідно:

- орієнтуватись на індивідуальні особливості тих, хто навчається: інтерес до навчання, тип нервової діяльності, темп роботи студента, навички роботи в групових та індивідуальних умовах, волю, рівень уваги і т. д.;
- навчити студентів користуватися методами і прийомами самостійної індивідуальної роботи, аналізувати, робити висновки, вести розмову, діалог, дискусію;
- розвивати пошукову діяльність студентів;
- бачити і заохочувати ініціативу студентів при виконанні завдань;
- вміти дозувати навчальний матеріал при вивченні його на занятті і позааудиторно.

5. Формування у молоді прагнення збагатити свій внутрішній світ, інтелектуальний розвиток.

Для цього викладачу необхідно:

- враховувати ціннісні орієнтації молоді, її потреби і мотиви до дій;
- постійно опиратись на знання і досвід студентів;
- нести найновітнішу інформацію, глибоко наукові знання;
- вчити студентів творчо та логічно мислити; формувати кінцеву мету навчання в коледжі.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТІ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС – СКЛАДОВА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Наявність і удосконалення навчально-методичного комплексу сприяє системній роботі педагога над удосконаленням навчальної роботи з конкретної дисципліни.

На наш погляд навчально-методичний комплекс з конкретної навчальної дисципліни має включати:

1. Навчальну програму з дисципліни.

2. Робочу навчальну програму з дисципліни (теоретичного та практичного навчання).

3. Програми навчальної, технологічної і переддипломної практик.

4. Плани занять (навчально-методичні карти) на всі проведені викладачем заняття із дисциплін, що є у педагогічному навантаженні викладача.

5. Навчально-наочні посібники, технічні засоби навчання.

6. Конспекти (тези) лекцій з дисципліни (розгорнутий конспект).

7. Інструкційно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять (перелік лабораторних і практичних робіт, інструкційно-технологічні картки для лабораторних і практичних занять, перелік питань, що виносяться на семінарське заняття, та зміст основних джерел інформації на паперовому та електронному носіях до кожного семінарського заняття; паспорти робочих місць із затвердженою інструкційно-технологічною карткою тощо);

8. Комплекс контрольних робіт (ККР) для визначення залишкових знань із дисципліни (за семестр, за курс);

9. Завдання для курсових робіт та зразки курсових робіт.

10. Контрольні завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять (вправи, тестові завдання, задачі, ділові ігри, виробничі ситуації, рольові вправи, теми доповідей, виступів, список джерел інформації, якою може користуватися студент тощо);

11. Тести для проведення модульно-рейтингового контролю знань;

12. Питання до екзаменаційних білетів (семестровий контроль, практичний залік, державні іспити);

13. Методичні розробки, рекомендації викладача з кожної навчальної дисципліни.

14. Методичні матеріали з самостійного вивчення дисципліни, окремих тем; перелік тем, що виносяться для самостійного вивчення; питання для самоконтролю за розділами, темами; приклади розв'язаних задач, вправ, виробничих ситуацій; методичні рекомендації та поради з вивчення окремих тем чи розділу дисципліни; поради студентам щодо оформлення звіту з практики, написання реферату; лекції чи спеціально підібраний матеріал з окремих тем; список рекомендованих джерел інформації до кожної теми, що виносяться на самостійне вивчення, виконані зразки бланкових документів; зразки курсових робіт; звітів-щоденників про проходження практики, рефератів тощо.

15. Перелік літературних джерел та Інтернет-ресурсів з навчальної дисципліни.

Навчально-методичний комплекс (за виключенням натуральної наочності) має бути не лише на паперовому носії, а і на цифровому. Його легко систематизувати в електронному Portfolio.

Шлях викладача до самовдосконалення САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

Щоб бути успішним педагогом – спробуйте скористатись нижче викладеними порадами.

Знайте глибоко ту науку, якої вчите студентів!

Хто володіє словом, той володіє аудиторією. Хто володіє студентською аудиторією, той має беззаперечний шанс на успіх у навчальній роботі.

Невід'ємною складовою педагогічної майстерності є наявність у викладача ораторських здібностей. Ораторське мистецтво педагога – це, насамперед, мистецтво переконання, впливу на молодих людей!

Спілкування в студентській аудиторії - це мистецтво взаємодії, в якій беруть активну участь рівноправні партнери - студенти і педагог.

Викладач є основним джерелом впливу на аудиторію. Ефективність спілкування значною мірою залежить від його знань, переконань, моральних і соціально-психологічних характеристик.

Особливі компоненти педагогічної майстерності: орієнтованість в сучасній науці і технологіях, вміння мотивувати аудиторію до навчання.

Хто із педагогів не хоче щоб, його заняття проходили на найвищому навчально-методичному рівні? Питання риторичне.

Дуже важливою складовою успішного навчання молоді є вміння цікаво подати інформацію. Половина успіху залежить від того, наскільки наочно і ясно педагог здатний передати суть того, чому вчить.

Одним із кращих помічників в реалізації даного завдання на заняттях є **електронний проектор**. За його допомогою можна краще спонукати аудиторію до успішного навчання.

Демонстрація слайдів та відео малих форм дає можливість бути викладачу більш переконливим, а заняттю цікавішим, інформативнішим.

Оптимально, коли слайди не копіюють мовний ряд педагога, а доповнюють його, розкривають складності теми, виділяють ключові моменти навчального матеріалу.

Досвід показує, що для досягнення найкращого навчального результату доцільно ретельно працювати над структурою ілюстрації заняття, вміти частину інформації перетворити у цифровий аналог у вигляді зрозумілих відео фрагментів, діаграм, малюнків та фотографій як доповнення до змісту теми.

Електронна інтерактивна дошка на занятті – це один із важливих компонентів сучасних інформаційних технологій, що використовується в освіті;

На заняттях інтерактивна дошка дає можливість:

- заздалегідь спроектувати електронну версію заняття, редагувати написану на дошці протягом заняття інформацію і зберегти її для копіювання та використання в електронному вигляді чи для друку на наступні заняття;
- використовувати навчальний матеріал як у прямому, так і у зворотному напрямку;
- використовувати не крейду для письма, а спеціальні кольорові маркери на класній дошці; створювати необхідний фон, вибрати шрифти, виконувати малюнки, таблиці що можуть бути рухомими та легко редагованими;
- при демонструванні легко використовувати кольорові маркери для виділення найбільш важливих фрагментів;
- використовувати Інтернет-ресурси та мультимедійні надбання з навчальної дисципліни;
- в найбільш доступній формі систематизувати й класифікувати явища, технологічні процеси із застосуванням схем, таблиць та спеціальним чином відформатованого тексту;
- на одному занятті ефективно використовувати декілька прийомів активізації розумової діяльності студентів (колір, рух, звук тощо);
- створити для моделювання процеси і явища, показати практичне застосування явищ, які не можна спостерігати безпосередньо на занятті;
- технологічно швидко і просто оцінити рівень засвоєння навчального матеріалу.

Щоб заняття з допомогою електронних засобів було більш ефективним, необхідно після підбору або виготовлення відеофрагментів та підготовки слайдів здійснити їх електронну верстку та вибудувати логіку заняття. Обов'язково доцільно переглянути, що вийшло.

Головне – пам'ятати про те, що краще сказати і продемонструвати менше, але в зрозумілій формі, ніж «вилити» на студентів всю наявну інформацію.

З досвіду використання електронного проектора на занятті можна зазначити, що 20-30 хвилин – це оптимальний час для його використання на занятті. В той

же час інтерактивна дошка та пульти опитування можуть використовуватись протягом усього заняття.

Головний контролер на занятті – час. Уважно слухати і сприймати інформацію студенти можуть лише обмежений період часу, обумовлений психофізіологічними причинами (звичайно не більше 15-20 хвилин, потім увага аудиторії починає слабшати). Враховуйте темпоритм вашого заняття. Найсприятливіша швидкість мовлення – біля 100 слів за хвилину. При плануванні заняття обов'язково **регламентуйте час** на кожен структурний елемент.

Перевірте за словниками значення «розумних» слів, якими користуєтеся. З'ясуйте правильність їх вимови. Мовні помилки можуть викликати глузування.

Дивіться студентам в очі, усім своїм виглядом демонструйте повагу та розуміння.

Постійно утримуйте зоровий контакт з аудиторією. Досвідчений педагог завжди стежить за увагою студентів, переводячи погляд з передніх рядів на задні.

Міміка і жести справляють на людину значно більше враження, ніж те, що ви вимовляєте. Жестами ви сконцентруєте увагу на важливій інформації, яка буде подана на занятті. При жестикулюванні існує три правила: перше – не кладіть руки до кишень; друге – не ховайте за спину; третє – не займайте їх сторонніми речами. Руки – це помічники, що завжди повинні бути вільними і готовими об'єднатись у єдине ціле з вашими думками.

Покажіть себе живим, енергійним, динамічним. Під час заняття не застигайте, ніби пам'ятник. Обов'язково рухайтесь.

Враховуйте вікові, фахові, культурні, національні, релігійні та інші особливості аудиторії.

Одягайте на заняття ті речі, у яких ви почуваетесь комфортно, які не відволікатимуть вас своєю незручністю.

Сприймайте філософськи будь-які несподіванки на занятті. Не можна видавати своєї розгубленості й проявляти негативне ставлення до негативних моментів, що виникли випадково.

Завершуючи заняття, необхідно подивитися в очі студентам і відзначити їх працю, сказати щось приємне, продемонструвавши своє задоволення від спілкування з молоддю.

Умійте на визначений час відірватися від особистих турбот. Якими б великими не були неприємності, які випали на вашу долю, намагайтеся час від часу звільнятися від гніту тяжких думок, відволікайтеся якими-небудь загальними турботами чи домашніми справами. Намагайтеся ні в якому разі не передавати свій поганий настрій студентам. Які б неприємності не трапилися, життя продовжується, і ніхто не має права нав'язувати іншим свої похмурі думки й поганий настрій.

Будьте розумними і тактовними. Дуже погане враження справляє той педагог, який будь-яку свою (навіть дрібну) неприємність перетворює у "світову" проблему.

Іноді треба й поступитися. Наполягаючи на своєму, педагоги часто бувають схожі на вередливих дітей. Бійтеся бути вередливим.

Прислухайтеся до точки зору студента, поважайте її і з достатньою самокритичністю ставтеся до своєї точки зору. Розумні вчинки не тільки корисні для справи, але й демонструють повагу до інших.

Не можна бути неперевершеним в усьому. Деякі педагоги бояться, що вони гірші за інших, їх зусилля задовольнити найвищі вимоги до себе часто ведуть до хворобливих переживань. Не можна забувати, що **таланти й можливості кожного з нас обмежені**, намагайтеся, передусім, відмінно виконувати свою головну роботу і те, до чого ви дійсно маєте покликання. Для почуття задоволеності досить мати успіх в одній чи двох галузях, а решту - виконувати добросовісно і не нижче оптимального рівня.

Не ставте надмірних вимог. Той, хто багато очікує від студентів, постійно відчуває роздратування від того, що це очікування, частіше всього, не відповідає його надмірним вимогам.

Ви робите велику помилку, якщо думаєте перевиховати студента. Дорослу людину перевиховати дуже важко, переконати - можливо. **Сприймайте юнаків і дівчат такими, якими вони є. Вони від нас, дорослих, не гірші і не кращі - вони інші.** Намагайтеся бачити в молоді достоїнства і в спілкуванні з нею опирайтеся саме на ці якості.

Не гнівайтесь! Привчайте себе до паузи, яка б попереджувала спалах гніву, а під час цієї паузи намагайтеся осмислити ситуацію. У цьому випадку вам прийде в голову думка про те, що спалах не принесе полегшення, а лише викличе нові неприємності.

Намагайтеся не залишитися наодинці зі своїми неприємностями. Розповісти доброзичливій та розсудливій людині про те, що вас турбує, - значить принести собі величезне полегшення. Поради вашого співрозмовника можуть навіть не мати великого практичного значення, важливе його співчуття, зацікавленість. Такою людиною може виявитися дружина, мати, батько, близькі чи навіть зовсім незнайомі люди, випадковий супутник у поїзді чи літаку.

У свою чергу, будьте готові виступити в ролі доброзичливого слухача чужої сповіді.

ОСОБЛИВІСТЬ ПЕДАГОГА НЕ ЗАМІНЯТЬ НІЯКІ ПЕДАГОГІЧНІ НОВАЦІЇ!

Тому завжди вчіться, вдосконалюйтесь. Користуйтеся різними джерелами інформації, особливо комп'ютерними. Хто зупинився у самовдосконаленні, той приречений на послаблення інтересу до нього як з боку студентів, так і з боку колег!

Маловисторопський коледж СНАУ

Лабораторія інформаційних технологій

Верстка та дизайн О. Гусак